

на „Кормило“, „Патриот“ или „Литературен фронт“, и като директор на Радиото или на Народната библиотека, Орлин Василев е бил един от най-активните търсачи на народната истина: винаги запален и ентузиазирани, винаги ненаситен, търсец, неспокоен. . .

И когато изгаря в огъня на своето творчество, и когато се увлича и греши, и когато полемизира, той върши всичко страстно, с граждански патос, силно, увличащо, непримиримо. . .

От цялата си душа желяем да остане все така младо това неспокойно сърце!

ТЕСРЕЧЕСКОТО ДЕЛО НА ОРЛИН ВАСИЛЕВ

Елена Георгиева

През м. декември т. г. нашата културна общественост чествува 60-та годишнина на един от най-четените у нас и в чужбина български писатели — Орлин Василев. Ярките примери на гражданска и писателска доблест в „Бялата пътека“, „Огненият обръч 1923 г.“, „Мъртвите виновни“, „Дивата гора“, „Хайдутин майка не храни“, в драмите „Тревога“, „Любов“ и „Щастие“ и в другите му книги, както и в стотиците публикации в периодичния печат изправиха отново пред нас многоликата творческа фигура на Орлин Василев. Тридесет и седем години той общува с читателите, предава им своите неспокойни мисли и наблюдения, вълнува ги със своите преживявания, отразили едно голямо богатство от теми, образи и конфликти.

На литературното поле младият Орлин Василев встъпва смело и сигурно. Първите две публикации се появяват в „Страшмировия в. „Ведрина“. В бр. 37 от 29 юни 1927 са отпечатани статиите „За проституцията“ с подпис Орлин Василев и „Писмо от една жена“, подписано с друг псевдоним Плама Петрова. Наскоро след това в бр. 45 излиза „Поклон“ — малък прозаичен откъс, израз на любовта към светската страна. Първите му отпечатани разкази „Служба“ и „В София“ се появяват в сборника „Дни и нощи“, наред с няколко разкази и стихотворения на Емил Коралов, Тодор Харманджиев, Лъчезар Станчев и Иван Велев. Това е литературната среда, в която отначало попада младият писател.

През следващата 1929 г. името му вече се среща често по страниците на в. „Дума“, „Глобус“ и „Вестник на жената“. Почти във всеки брой на „Дума“ излизат негови произведения — разкази, очерци и статии, подписани с различни псевдоними — Един огън, Иван Калев, Тесняк, Рог, Ян или без подпис. Това е и годината на първата му книга — излиза романът „Бялата пътека“. Следва я сборникът разкази

„Прости сърца“ (1930). Двете книги са посрещнати с необикновен интерес и предизвикват остра полемика в партийния литературен печат, която продължава повече от година. В същото време младият писател увеличава кръга на вестниците и списанията, в които сътрудничи. Това са „Червена трибуна“, „Мисъл и воля“, „Българска мисъл“, „Съвременник“, „Съдба“, „Родина“, „Кръгосвет“, „Летска радост“, „Светулка“ и др. През 1929 г. в кн. 2 на списание „Светулка“ излиза първото разказче за деца „Измамената зима“, а в кн. 6 и 7 приказката „Конят Камберата“.

В периода на 30-те години Орлин Василев се утвърждава като идейно насочен, търсец и разнolik писател-комунист, който е винаги сред килежа на литературния живот и обществените събития. Неговите разкази и повести, очерци, статии, есета, репортажи, фелетони, пътеписи, студии се срещат по целия прогресивен печат. Виждаме го вече и като редактор на изявени антифашистски издания. Тази дейност започва от бр. 7 на в. „Преглед на антивоенното движение“ (1933). Някои от броевете му са конфискувани, редакторът е викан на разпит в полицията, а вестникът спрял. По страниците на илюстрирания в. „Свят“ (1933—1934), пак като редактор, той остро реагира на надигания се фашизъм и реакция, на милитаристичната европейска политика, изявява високо защита на Георги Димитров по време на Лайпцигския процес и откликва на всички събития в страната и в чужбина. Цензурата спира в. „Свят“ — Орлин Василев започва в. „Простор“ (1934—1935), но и той е прекратен от властта. Непосредствено след това става главен редактор на партийния орган „Кормило“, но вече без да излиза със своето име. В същото време той сътрудничи най-активно в „РЛФ“, „Фронт на трудовоборческите писатели“, „Щит“, „Литературен преглед“, „Нова литература“ и др. За себе си той

казва: „Сега живея в една бодра, творческа среда, на която дължа много за моето развитие. . . Никога не съм живял по-пълно, по-напрегнато и, напук на всички тегла, по-радостно“. Главната задача според него („Щит“, бр. 22, 1934) е създаването на масова антифашистка литература.

Докато работи трескаво за печата, Орлин Василев пише и издава една след друга своите книги. Излиза романът „Тор“ (1932). Критиката е недоволна от идейното снижаване в изкуството на твореца. Веднага след него се появява „Огненият обръч 1923 г.“ — този необикновен дневник, който с нова сила възкресява ужасите при погрома на въстанието и с художествено умение изявява оптимизма на партията през 30-те години. Книгата се приема с възторг, но веднага е инкриминирана от цензурата. И до днес по запазените екземпляри стои щемпелът „с разрешение“. За нея писателят е съден и изпратен в затвора. Репресията не го отклоняват от избрания творчески път, а суровата закалка издига чувството му за дълг пред народа. „Ако изобщо човек трябва да бъде достоен гражданин“ — пише Орлин Василев — „писателят трябва да издигне гражданството в свое най-светло знание, да брани това знание с всички сили на живота си, за да се ветрее над главата му — чисто и неопетнено“.

Друга ярка проява на неговата дръзновеност от това време е издаването на серия преводи от съветски автори. През 1932 г. той организира библиотека нови романи „Недра“, от която като № 1 излиза преводът на романа „Разгром“ от Ал. Фадеев, последван от „Разкази за героите“ (1932) от М. Горки и „Спомени за Ленин“ (1933) от Н. Крупская. През следващите години излизат неговите преводи на книгите: „Щушима“ (1934—1935) от А. Новиков-Прибой, „Разкази на мичмана Илин“ (1934) от Ф. Разкольников, „Любовта на Жана Ней“ (1935) и „13 дули“ (1936) от И. Еренбург. „Аз обичам“ (1937) от А. Авдеенко и „Велики или тихи“ (1938) от В. Лидин. От руски език Орлин Василев превежда шест романа на Джек Лондон и „Улица без слънце“ от Токунаба Наоси.

От своите позиции Орлин Василев не отстъпва, но условията го карат да търси нови форми и жанрове. Излиза алегоричната повест „Дивата гора“ (1935), в която чрез борбите на животните е разкрита обществено-политическата действителност. През 1936 г. Орлин Василев издава илюстриран репортаж „Мъртвите виновни“ за голямата катастрофа в мина „Черно море“. Въпреки заплахите, той смело изнася истината и разобличава капиталистическите експлоататори. Интересен творчески път има издаденият през 1937 г. исторически роман „Хайдутин майка не храни“. На същата тема Орлин Василев пише първо сце-

нария за художествения филм „Страхил войвода“, а след романа идва неговата драматизация под заглавие „Хайдушка клетва“, представена в няколко театри из страната. Интерес се проявява и към неговата първа драма „Островът на прокажените“ (1938). От тези години са сборниците разкази „Грях“ (1938), „Тревожни образи“ (1938) и произведенията за деца, събрани в „Горчив хляб“ (1939) и „Храбра дружина“ (1939).

Настъпват военните години, но писателят не напуска своя пост на творец и гражданин. Легалният партийен печат е спрял и той търси трибуна в други издания. По страниците на в. „Мир“ и „Дъга“ от периода 1941—1943 срещахме десетки негови статии, в които покрай въпросите за художественото майсторство в литературата и изкуството, разисква актуални проблеми на културния живот от антифашистки позиции. В сп. „Сердика“ той публикува литературни статии и серия очерци за миналото на столицата и нейните културни паметници.

По време на въоръжената борба срещу фашизма Орлин Василев сътрудничи на ЦК на партията и завежда работата с творците в областта на изкуството — писатели, художници и композитори. Неговата статия „Бесният поход срещу евреите“ е отпечатана в бр. 7 от юли 1943 на нелегалния в. „Работническо дело“.

Книгите, които писателят издава по това време, са предназначени предимно за малките читатели. Изключение прави само сборникът есета под заглавие „Любов и разум“ (1941), който е нова проява на разностранния му талант. През 1942 г. заедно с Лъчезар Станчев той издава пиеската „В царството на буквите“, която преди това излиза в Шумен (1935) като детска оперетка с музика от Л. Куцаров. Поредни номера на библиотеката за деца и юноши „Искри“ (1942—1943) са излезлите 8 малки книжки с приказки и откъси от вече издадени произведения. Това са: „Конят Камберата“, „Страхил войвода“, „Момчил юнак“, „Светла девойка“ и преработките на средновековните западни легенди: „Рицарите на Граал“, „Парсифал“, „Лоенгрин“ и „Елза от Бранант“. По-значителни издания от този период са сборниците с разкази и приказки „Битки и приключения“ (1943) и „Чудо невиджано“ (1943) и романа „Зъб за зъб“, излязъл в началото на 1944 г.

В годините на народната власт се разгръща още по-широко художественото майсторство на писателя и се увеличава неговата продуктивност. Авторът е все така неспокоен и търсещ, творбите му отразяват най-острите конфликти в изграждането на новия живот и човека — наш съвременник. В периодичния печат, който е неизменна негова трибуна, са поместени нови раз-

кази, очерци, фейлетони, репортажи, статии, произведения за деца. Няколко сборника и разкази „Житие-битие“ (1945), „Разкази“ (1949), „Глас народен“ (1952), „Конфликти“ (1961, 1963), „Прости сърца“ (1961) и „Култеса“ (1963) обхващат по-голяма част от новото в белетристиката на Орлин Василев. С последната си книга „Отломки“ (1963) писателят проправя път на един своеобразен вид къс разказ. Сборникът „Страх-страшилище“ (1956) и книжките „Умните патици“ (1958), „Горчивата леда“ (1959), „Океанският кит“ (1961) и „Надхитрената хитрана“ (1963) са новите заглавия за деца и юноши. Богат фактически материал дава сборникът от очерци и документи „Въоръжената съпротива срещу фашизма в България. 1923—1944“, издаден през 1946 г. В самостоятелно издание излиза докладът му по случай 50-та годишнина от смъртта на А. П. Чехов. Излизат и неговите преводи на романите „Пушкин“ (1945) от Ю. Тинянов и „Седем дена, в които бе ограбен света“ (1946), публикуван първо като подлистник във в. „Простор“.

Най-широко разгва своя талант писателят в областта на социалистическата драматургия. Три те му драми: „Тревога“ (1948), „Любов“ (1952) и „Щастие“ (1954) ще останат завинаги в златния фонд на българския театър. Все още не стихва интересът към тях по театралните сцени в страната. Тези творби достигнаха далеч зад границите на нашата родина. Поставени в столични театри в Съветския съюз, в Румъния, Чехословакия, Германската демократична република, Унгария, Китай, Полша, Англия, Израел, Чили, Аржентина и др., те развълнуваха стотици хиляди зрители. Едно издание „Драми“ от 1956 ги поднася заедно на българските читатели и театрални дейци. Във връзка с Националния преглед на българската драма и театър през 1959 излиза пиесата „Заровеното слънце“. И в областта на кинодраматургията Орлин Василев даде нови приноси. По негови сценарии бяха направени филмите „Калин орелът“, „Тревога“, „Хайдушка клетва“ и съветско-българската продукция по романа на Тургенев „В навечерието“.

Творческото дело на Орлин Василев е представено най-пълно в издадените през 1956 г. „Съчинения в пет тома“. Те обхващат романите, повестите, драмите, сценариите, голяма част от разказите и публицистиката на писателя. Много от неговите книги имат по няколко издания. Най-често са издавани: романът „Зъб за зъб“ — 6 пъти в 34,350 кз. общ тираж, „Дивата гора“ — 4 пъти в 32,100 екз., по 3 издания имат: „Бялата пътека“, „Щастие“ и „Битки и приключения“.

Общият брой на изданията на български е 75 книги в 722,400 екз. общ тираж. От

тях 30 издания в 144,750 екз. са излезли до септември 1944, а 45 издания в 577,625 екз. в годините на народната власт.

В чужбина творбите на Орлин Василев са преведени на 25 езика. Най-рано неговите произведения са печатани в Югославия. През 1934 г. разказът „Грях“ е поместен в сръбската антология „Современне бугарске приповедке“, а приказката „Храбра дружина“ в три други сборника, издадени в Белград през 1935 и 1936 и в Люблина, 1936. До 1944 г. 11 неговии прозаични откъса са публикувани в антологии и списания на сръбски, словенски, унгарски, румънски и есперанто.

Първата книга на Орлин Василев, издадена в чужбина, е романът „Хайдутин майка не храни“, преведен в СССР под заглавие „Страхил“ (Москва, 1945). От нея до последното издание на „Битки и приключения“ (1964) в светската страна са издадени 9 книги с негови произведения в общ тираж 195,000 екз. Тсва са: „Дивата гора“, „Зъб за зъб“, „Кон Камбера“, „Горчив хляб“, „Щастие“, „Любов“ и сборник разкази под заглавие „Упрямец“. Преводите на книги и откъсите в сборници и списания, освен на руски, са публикувани и на украински, грузински, таджикски, литовски, азербейджански и чувашки.

В народнодемократичните страни творчеството на писателя е широко известно. В Чехословакия са издадени: „Дивата гора“ (Братислава, 1946 и Прага, 1950), „Хайдутин майка не храни“ (1949), „Любов“ (1953), „Тревога“ (1954 и 1960) и „Щастие“ (1955). Драмата „Тревога“ (1954) и сборник разкази (1959) излизат в Румъния. През 1953 „Тревога“ е издадена и в Полша. В две издания — на кирилица и латиница е отпечатана „Дивата гора“ през 1956 в Югославия. В Китай излязоха „Кон Камбера“ (1950 и 1955), сборник произведения за деца под заглавие „Малкият водач“ (1950), „Тревога“ (1955) и „Щастие“ (1958).

Отделни прозаични откъси излязоха на италиански, немски, френски, английски, японски и др. езици. У нас са издадени 2 тома разкази на руски (1958 и 1962) и „Тревога“ на турски (1949). С тях общият брой на изданията на чужди езици е 29 в 282,000 екземпляра.

А всичките 104 книги с творби на Орлин Василев, излезли у нас и в чужбина на 26 езика, са разпространени в 1,004,400 екз.

Трудно могат да се изброят читателите, които опознаха твореца чрез тези книги. Те срещнаха неговите герои, преживяха неговите въълнения, увлечени от неговата стихия и победили от неговата вяра. Тяхно е правото да очакват още много от белетриста, публициста и драматурга Орлин Василев.

Елена Георгиева